

ЦІННІСНО-ОРІЄНТАЦІЙНІ ВЕКТОРИ ОРКЕСТРОВОЇ ТВОРЧОСТІ
АНАТОЛІЯ БІЛОШИЦЬКОГО

«*Ars longa, vita brevis – життя коротке, мистецтво вічне ...*»

Оркестрова творчість Анатолія Білошицького – музична сповідь, що розповідає нам про особистість «нового часу», особистість з новими ціннісними орієнтирами та прагненнями. У музичних образах талановитого українського композитора ми пізнаємо нашу дійсність у всіх її проявах: красу природи, реалізм буття у вічному протиставленні поетичного та буденного. Однією з основних ідей творчості композитора є боротьба з соціальним злом, показ його руйнівної сили та утвердження гуманістичних прагнень людства.

У 80 – 90-ті роки ХХ сторіччя з виконуваних творів молодих композиторів часто випливав висновок: «Композитори бояться простоти і, штучно ускладнюючи мову, “беруть одяг з чужого плеча”» [5, 2]. Одна з причин такого становища – відірваність творчості митців від повсякденного життя, естетичних запитів сучасників, прагнення включити в твір усе, чого навчили у «школі». Музичні твори молодих митців дедалі частіше втрачали художню змістовність.

Не відмежовуючись від класичних, академічних канонів формотворення, розвитку драматургії, тематичної роботи, Анатолій Білошицький створював як самобутні яскраво-оригінальні музично-художні замальовки (обробки народних пісень, сценки для хореографічного ансамблю), так і монументальні філософські музичні полотна (Симфонія № 2, Концерт для фортепіано з симфонічним оркестром).

Варто зазначити, що творчість Білошицького (як і його постать¹) для баяна в українському музикознавстві неодноразово ставала предметом вивчення. Музично-теоретичний аналіз баянної творчості Білошицького подається у дослідженнях М. Давидова, О. Литвинова та С. Борисової, А. Сташевського, Ж. Клименко. У творчому доробку митця чільне місце належить творам для оркестру, серед яких дві симфонії. Водночас з творами для баяна та інших музичних інструментів (домри, гітари, балалайки, фортепіано), оркестрові твори є чи не найважливішим жанром творчості композитора. Проте невелика за обсягом, але яскраво-образна оркестрова спадщина митця залишається малодослідженою.

Мета статті полягає у розкритті основних ціннісно-орієнтаційних векторів оркестрової музики Анатолія Білошицького.

А. Білошицький належав саме до тієї когорти композиторів, які творять музику за покликом серця, відчуваючи її, пропускаючи через свою душу. Влучно сказав французький композитор М. Равель: «Справді велика музика повинна йти

¹ У книзі "Свята до музики любов", що вийшла в Житомирі (2007), подаються спогади матері та сучасників композиторів.

від серця. Музика ж, народжена технікою чи розумом, не варта того, щоб на неї витратити папір» [15, 9]. Можливо саме тому, що твори А. Білошицького йдуть «від серця», вражає глибока проникливість автора у певний художній образ, емоційний стан героя.

Анатолій Васильович мав чудовий тембровий слух, він мислив музику в оркестрових барвах, окрім того, мав неперевершений хист аранжувальника. Відомо понад двадцять перекладень симфонічної музики для оркестру народних інструментів. Серед них: перша частина симфонії № 5 Бетховена, Концерт для фортепіано з оркестром Едварда Гріга, Концерт № 1 для фортепіано з оркестром Чайковського, фортепіанний концерт для лівої руки з оркестром Равеля, фрагменти з балету «Весна священная» Стравинського, а також інструментування творів Альбіні, Моцарта, Вериківського, Дебюссі, Тактакішвілі, Прокоф'єва, Шостаковича та ін. [7].

У творчій лабораторії композитора серед оркестрових творів – композиції для духового та естрадного складу оркестру. Одним з найвідоміших творів Білошицького є оркестрова сюїта (твір написаний для симфонічного оркестру, проте існує авторське перекладення для оркестру народних інструментів) з програмною назвою «З глибини віків». Сюїта була написана композитором у 1983 році та приурочена 1500-річчю Києва. У цьому ж 1983 році, Білошицький бере участь у Республіканському композиторському конкурсі. Головою журі конкурсу був відомий український композитор Євген Федорович Станкович. Саме Станкович, розгледівши непересічну обдарованість молодого композитора, нагороджує його другою премією (оскільки перша не присуджувалась взагалі) за оркестрову сюїту «З глибини віків» – як яскраву музично-поетичну фреску історії нашої Батьківщини, своєрідний «провідник» між минулим та сучасністю. Показово, що й до сьогодні музика сюїти супроводжує практично всі теле- та радіопередачі, документальні фільми про історичне минуле Києва (згадаємо цикл «Київські мініатюри» на телеканалі «Київ»).

У 1981 році молодий український композитор Анатолій Васильович Білошицький блискуче завершує навчання на теоретико-композиторському факультеті консерваторії. Дипломною роботою стала Симфонія № 1 для великого симфонічного оркестру, яку він особисто з успіхом продиригував. Партитура симфонії збереглася, але віднайти її оригінальний запис не вдалося. Проте важливо, що музика Симфонії № 1 Білошицького звучить, хоч і не в барвах симфонічного оркестру. Стараннями диригента народного оркестру Вінницького училища культури і мистецтв ім. М. Леонтовича – Г. Н. Мураценка та студентів училища на звітному концерті оркестру у 2008 році прозвучала I-а ч., у 2009 – II-а ч. симфонії, а в 2011 році була виконана III-я ч. Симфонії № 1. Музика симфонії й нині бентежить серця, наводить на роздуми.

Головна риса, що вирізняє твори Білошицького серед спадщини багатьох представників української музичної культури ХХ сторіччя, – це відношення митця до традиції. Усвідомлення життя як безперервного процесу, рівнорозподіленого між минулим, теперішнім і майбутнім, сприйняття життя як безкінечного драматичного пошуку істини, віри, гармонії, розуміння життя, як процесу, що закінчується і водночас не закінчується ніколи... Традиція для композитора – це,

насамперед, основа, без якої та поза якою його творчість неможлива; у ширшому контексті – це прояв безперечної вічності буття та її домінування над мінливістю часу (таке ставлення до традиції – це спроба досягнення справжніх духовних пріоритетів).

Другу симфонію Анатолій Васильович присвятив пам'яті Василя Олександровича Білошицького – свого батька. Робота над партитурою Симфонії №2 була завершена 4 грудня 1984 року. Епіграфом до твору стали рядки Володимира Маяковського з вірша «Ко всему»: «Грядущие люди! Кто вы? Вот – я, весь боль и ушиб. Вам завещаю я сад фруктовый моей великой души». Анатолій Білошицький серйозно захоплювався творчістю видатного російського поета, композитору були близькими його світоглядні переконання. Саме тому рядки Маяковського слугують своєрідним «поетичним путівником» до пізнання та осягнення змісту симфонії.

Залучаючи слухачів до роздумів над етико-філософськими проблемами буття, музика Анатолія Білошицького допомагає у розширенні діапазону пізнання світу, оволодінні цінностями духовної культури. Переживання, які природно викликають змістовно насичені твори митця, сприяють формуванню людськості й людяності, альтруїзму, розвитку чуттєвості, здатності до переживання та співпереживання. Симфонія, що в перекладі означає «співзвуччя», у Білошицького стала співзвуччям людської душі.

Анатолій Білошицький творив у досить складний, пошуковий для української музичної культури період, позначений впливами різноманітних ідей та стильових напрямів (авангард, різноманітні неотенденції тощо). Творчість його невід'ємна від традиції, і, водночас, у ній присутнє по-справжньому творче – креативне, новаторське начало як таке. У багатьох творах композиторів кінця ХХ сторіччя музика дійсно надумана, «живі» емоції в ній відсутні. Пасивне наслідування стилів відомих художників, нехтування національною визначеністю, звідси – конструювання мелодики, фактури, музичної фабули за опанованими під час навчання правилами, а не за внутрішнім душевним покликанням висловити дещо суто особисте, неповторне. Анатолій Білошицький зміг подолати рутинність і донести до скарбниці української музичної культури твори глибокої естетичної цінності. Можливо митець і далі радував би нас новими здобутками власної творчості, якщо б не трагічна фермата на його життєвому шляху.

А. Білошицький (якщо скористатися визначенням Р. Стецюка стосовно творчості В. Косенка) «належав до тих композиторів, які не протиставляють новий зміст, нові образи класичній формі, традиціям музичної мови» [9]. Звернення до глибоких філософських питань, розкриття драматизму існування людини, ствердження вічних ідеалів в умовах культурних та духовних катаклізмів неоцінено збагачує українську музичну культуру.

Залучаючи до роздумів над етико-філософськими проблемами буття, музика Анатолія Білошицького має не лише сильний естетичний вплив, а й виконує найголовніші функції музичного мистецтва – виховну та ціннісно-орієнтаційну, що допомагають у розширенні діапазону пізнання світу, оволодінні цінностями духовної культури. Переживання, які природно викликають змістовно насичені твори А. Білошицького, мають значний естетико-виховний потенціал, здатність до

формування людськості й людяності людини, альтруїзму, розвитку її чуттєвості, здатності до переживання та співпереживання. «Відтак, почуття виступає основою ціннісного, точніше – ставлення людини до довкілля, й саме на почутті ґрунтується сутнісна ознака людини – здатність ставитися, яку деякі автори слушно розглядають як вищий вияв людськості – духовність» [1, 55].

Список використаної літератури

1. Бітаєв В. Мистецтво як універсальний фактор формування естетичної свідомості // Культурологічна трансформація мистецької освіти та актуальні питання творчої діяльності музиканта в сучасній Україні : зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 51 – 64.
2. Берегова О. Проблема творів сучасних українських композиторів у контексті ідей постмодернізму // Українське музикознавство. – К., 2001. – Вип. 30. – С. 150 – 156.
3. Борисова С., Литвинов О. Анатолій Білошицький: життя і творчість як втілення трагічної експресії (міркування щодо інтерпретації творів народного митця) // Творчість композиторів України для народних інструментів : зб. мат. між нар. наук.-практ. конф. – Львів, 2006. – С. 6 – 11.
4. Виховання в учнів високих моральних принципів на уроках з сучасної музичної літератури (на прикладі камерної симфонії № 3 Є. Станковича) : методичні рекомендації // Укл. В. Липовецька. – К., 2006.
5. Гордійчук Я. Повернути втрачене // Музика. – 1988. – № 2. – С. 1 – 29.
6. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах (Українська академічна школа) : підруч. для вищ. та серед. муз. навч. закл. – К. : НМАУ ім. П. Чайковського, 2005. – 420 с.
7. Давидов М. Київська академічна школа народно-інструментального мистецтва. – К., 1998. – 223 с.
8. Кириліна Г. Світ музики і молодь // Музика. – 1988. – № 4. – С. 9.
9. Клименко Ж. Баянна творчість А. В. Білошицького: проблеми традиційного і новаторського // Київське музикознавство. – К., 2003. – Вип. 10. – С. 87 – 91.